

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

Onzen Heertje

Onzen Heertje, erfgoedvereniging vzw

kw/2019/5

Vrouwen in het glasraam van Sint-Janskerk – Poperinge

Henri Vandenberghe

Sint-Janskerk 1290

Acte van oprichting van Sint Jan

De kerk van Sint Jan kwam er eind XIII^{de} eeuw. De acte die we hier doornemen is van de hand van de bisschop. Ze regelt de toelating om de twee kerken, oost en west te bouwen. Die kerken worden toegewijd aan Sint

Jan en aan Onze Lieve Vrouw. Voorlopig gaat het hier nog over de Oost- en de Westkerk.

Het gaat om: een succursale en een annexkerk van pastoor Hugo in Sint Bertinus (1290).

Universis presentes litteras inspecturis, Jacobus¹, Dei gratia Morinensis episcopus, ... abbalis ecclesiae Sancti Bertini, in Sancto Audomaro, Domini et

1 Aangezien we in 1290 de acte vinden met de melding van de twee kerkhoven die gewijd worden onder de abt Galterius (Walter) en de bisschop Jacobus. En we de vermelding zien bij Philippe VERBIESE (blz. 70) in zijn *zeven eeuwen bouwgeschiedenis van de St.-Janskerk* en online in *Les chartres de Saint Bertins, d'après le Grand Cartelaire de Dom Charles-Joseph DEWITTE* dat de bisschop op dat moment Jacobus is dachten we genoeg redenen te hebben (vooral om wat in *Chartres..staat*) dat het om Jacobus van Boulogne, (Jaak van Bonen) gaat die bisschop was van 1287-1301.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

patroni Poperinges. Op 12 mei 1390 schrijft Jacobus de acte die we hier doornemen. Hij is abt van Sint Omer, heer van Poperinge - *nostrae Moriniensis dyocesis, et ejusdem Sancti Bertini conventus* – Hij hoort bij het bisdom van Morinen en is abt van het klooster van Sint Bertinus, *necnon* - en niet minder! - *Hugonis, curati parrochialis ecclesiae* – Hugo de parochiepriester van Poperinge -, *ac etiam scabinorum* – en de schepenen -, *coratorum et comitatis ejusdem villae de Poperinghes* – keurheren en raad -, *fuisset intimatum* – het weze gemeld,

Zoals we het verhaal kennen groeide de bevolking dusdanig dat - *populus ac parochiani unica non poterant esse contenti ecclesia* -. De bevolking had niet genoeg aan één kerk -, *nec animabus* - en de zielen zaten op hun honger. Ze wilden - *salubriter profiteri*, voordelig profiteren. *ob hoc* - daarom vragen ze - *ut nos ad edificationem, constructionem et fundationem* – de toelating om te mogen, oprichten, bouwen en vestigen - *duarum novarum ecclesiarum parrochialium in villa et parrochia predictis*- in de stad en de parochie voornoemd: Sint Bertinus.

De pastoor stond er blijkbaar niet direct positief tegenover. Hij onderlijnde de bekommernis, maar was niet direct voor zelfstandige parochies naast hem. Hoe dat is opgelost zien wat in het vervolg van de acte doordat hij een bijdrage kreeg van de betreffende bedienaars van de twee kerken. Hij moest immers inbinden qua *stipendium* als die pastoors betaald werden en als ze dan nog met de schaal rondgingen kwam dat geld niet bij hem terecht. *preter tamen principalis et antiquiae ecclesiae lesionem enormem* – het staat er voor de latinisten duidelijk in. Die vraag brengt mee dat de oude en principale parochie er een *enorme* schade door lijdt.

De paus zal het moeten oplossen want er wordt iemand aangeduid - *nostrum vellemus adhibere pontificalem assensum* – een pontificale goedkeuring – en met deze goedkeuring zullen ze met - *auctoritatem* – gezag - *causis premissis urget necessitatas in villa et parrochia supradictis* – het hoofd bieden aan de bovengenoemde problemen en de noodzaak bewijzen – *nos divini cultus augmentationem et animarum eorum* .. en ter hulp komen met de goddelijke eredienst - *pro viribus alfetantis, volentesque eorum justis supplicationibus annuere*, – aan de vele getrouwen en mensen die het rechtmatige supplement aan geestelijk voedsel vragen en voldoening willen - *quantum de jure possumus et debemus* - zoveel als we met recht en mogelijkheid kunnen en moeten -

Er wordt beslist dat ze een onderlegd persoon zullen aanstellen, de - *discretum magistrum Johannes de Ligniaco, canonicum et officialem nostrum Morinensem* – Het werd de officiaal, de deskundige in rechtszaken van het bisdom van de Morinen, Johannes Lignacus. Hij heeft als opdracht te onderzoeken - *ad inquirendum* – of er noodzaak is? Of er twee kerken bij kunnen naast de nog eens genoemde principale kerk? En of er enorme

schade zal zijn voor die hoofdkerk? En of die twee kerken er kunnen gebouwd en opgericht worden?

In de marge begrijpen we de vraag: of de parochianen wel genoeg fondsen zullen kunnen ophoesten om de kerk te bouwen? En zullen er priesters zijn om de bisschoppelijke verlangens te voldoen? En zal er genoeg gastvrijheid zijn om die te onderhouden? - *utrum ministris sive presbyteris eiusdem ecclesiis servitutis tantum fuisset assignatum.* - En zal de solidariteit groot genoeg zijn om gezamenlijk alles op te brengen - *utrum ad aedificationem dictarum duarum novarum ecclesiarum se vellent insolidum ipsorum sumptibus obligare.*

De acte is rechtskundig tot in de puntjes geregeld. De stad is er helemaal klaar voor. Er wordt opgesomd wat ze allemaal hebben gedaan om de gebieden op te delen in drie. Er is rekening gehouden met de straten en de zaailanden, de grachten en de waterlopen, de hoeken en de hoekjes - *per vicos et viculos, fossata et rivulos, per vias et semitas* - Er komt een parochie in het Oosten en een in het Westen.

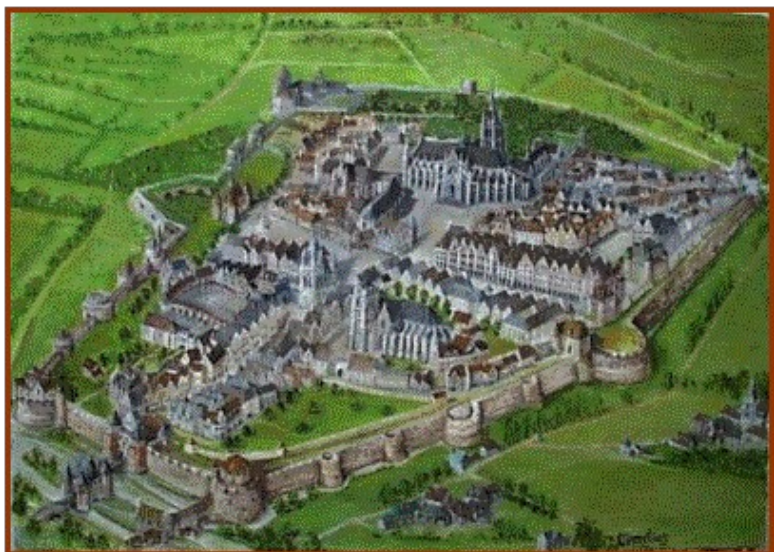
De pastoor van Sint Bertinus, Hugo, krijgt geheel zijn leven- *quamdiu vitam in corpore gesserit, dictam pensionem annuam viginti librarum Parisiensium* - 20 ponden parisis van elke parochie. - Indien de pastoor van Sint Bertinus om een of andere reden niet meer kan functioneren, zwakzinnig wordt of om een andere canonische reden kan hij toch verder. - *si dictus Hugo causa debilitatis vel infirmitatis aut alterius impedimenti canonice dicte parrochiae personaliter deservire nequiverit, nichilominus* - desalniettemin zal die Hugo blijven die ponden incasseren - *ipse Hugo, ..* - De parochies blijven in één geheel schatplichtig aan de abt voor de opgesomde rechten.

Datum anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo, feria quarta post Pentecostem - Gegeven in het jaar onzes heren 1290 de vierde dag na Pinksteren.

Bisdom Terwaan

Opgravingen geven dit model van de stad Terwaan.

De situatie rond Julius Caesar is ons grosso modo bekend: het noorden van het huidige Frankrijk is bewoond door verschillende stammen die tot twee taalgemeenschappen behoorden: de Galliërs, tussen de Somme en de Seine enerzijds; en de

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

Belgae ten noorden van de Somme. Toen was het gebied van de huidige arrondissementen van Sint-Omaars (Saint-Omer) en Calais bewoond door de Morinen (tussen de Aa en Boulogne-sur-Mer), en hun burenen de Menapiërs (tussen de Aa en de Leie) en de Atrebaten (zij gaven hun naam aan Artesië). De Romeinen hadden zich gesetteld in de uithoek van het Rijk (het stedelijk centrum Ter-wenna²), omgedoopt tot *Colonia Morinorum*, hoofdplaats van de Civitas Morinorum. Het einde van deze site is gekend met datering 407, toen het stadje platgebrand werd.

Terwaan herleefde nadat Audomarus of *Omaar*, een monnik uit de abdij van Luxeuil, in de 7de eeuw de evangelisatie van het huidige arrondissement Sint-Omaars ondernam en op het einde van zijn leven, met de steun van Acharius en de Merovingische vorst Dagobert, de eerste bisschop van Terwaan werd. Hij werd daarbij geholpen door onze Bertinus van Artesië, naar wie de abdij van Sint-Omaars werd vernoemd: Abdij van Sint-Bertinus. Het territorium van het bisdom werd in het noorden begrensd door de IJzer en in het zuiden door de Kwinte en de Leie, en was ondergeschikt aan het aartsbisdom Reims. De graven van Vlaanderen breidden vanaf de 9de eeuw gewapenderhand hun gebied naar het zuiden uit. Terwaan werd Vlaams gebied.

Zoals het in die tijd ging veranderde de situatie door een huwelijk. De Franse koning Filips II August liet zijn Vlaamse graaf Filips van de Elzas met zijn nicht Isabella van Henegouwen huwen. De bruidsschat was: het zuiden van Vlaanderen. Het kwam uiteindelijk zover dat in 1191 Terwaan van Vlaanderen afgescheurd was en deze site opging in het graafschap Artesië. Zo was Terwaan juridisch Frans gebied geworden.

We hebben het in deze brochure vooral over de vrouwen uit het Eerste Verbond zoals ze in de zijramen van de Sint-Janskerk zijn afgebeeld.

Rebekka en Rachel

Wie was Rebekka?

Rebekka (Hebreeuws: "רבקה" Rivkah) was de vrouw van Isaak, en de moeder van Jakob en Esau.

2 Wenna of 'waan' was de oude naam voor de rivier, nu *petit Lys* genoemd.

Daarnaast was ze ook de zus van Laban, de vader van Lea en Rachel, die later op hun beurt zouden trouwen met Rebekka's zoon Jakob. Ze heeft dus haar functie als vrouw in de gezinsomstandigheden.

Abraham, de vader van Isaak, heeft haar door zijn knecht uit zijn geboortestreek laten halen, zodat Isaak niet hoefde te trouwen met een vrouw uit Kanaän, waar ze inmiddels woonden. Dat zijn in de Joodse context wel belangrijke elementen.

De knecht was naar Paddan-Aram gegaan en was met zijn 10 kamelen gestopt bij een waterput. Hij had besloten het meisje mee te nemen dat niet alleen hem maar ook de kamelen te drinken wilde geven. En dat werd Rebekka³. Ook de waterput is met de vrouw in de Bijbelse verhalen vaker verbonden⁴.

Als Abraham zo sterk wil dat de vrouw van zijn zoon uit de clan komt dan is dat om de belofte⁵. Hij wil vermijden dat JHWH's belofte aan Zijn Volk niet kan uitkomen. Hij had er volgens de Bijbelse kronieken zijn Zoon op verwed⁶.

Het is hier niet het verhaal van Abraham maar de feiten zijn belangrijk. De Joodse bijbelkenner zegt dat Abraham 10 keer is beproefd in zijn geloof. Deze keer was de doctorale proef. Dat heeft ook Paulus onthouden uit zijn lessen bij Gamaliël. Abraham is de vader van het geloof. We kunnen proberen om via studie of via de rede – die tenslotte ook van God komt – de rechten van de rede te laten gelden, maar geloven is nooit 100% wetenschappelijk te verklaren. Is het ook weer Paulus niet die zegt dat we hier slechts in een spiegel zien. 1 Kor. 13: 12 *Nu kijken we nog in een wazige spiegel, maar straks staan we oog in oog. Nu is mijn kennen nog beperkt, maar straks zal ik volledig kennen, zoals ik zelf gekend ben. 13 Ons resten geloof, hoop en liefde, deze drie, maar de grootste daarvan is de liefde.*

Zowel Abraham als Izaak zijn mensen van vlees en bloed. Zoals we dat trouwens ook van Rebekka constateren.

---

3 Gen. 24.

4 Jezus spreekt tot de Samaritaanse aan de waterput. Bij die waterbron krijgen de lastdieren water. In het water kan je je spiegelen, verzuipt degene die zijn eigen beeld verheerlijkt en kan men helder water drinken, dorst lessen. In de Joodse spiritualiteit en bij oude volkeren ging het niet enkel om de toog waarrond de dorstige zich zat *kletst*... Het gaat over de wijsheid die men of bij bronnen of in de bergen opdoet.

5 *Ik zal u tot een groot volk maken, u zegenen en uw naam groot maken; en u zult tot een zegen zijn. Ik zal zegenen wie u zegenen, en wie u vervloekt, zal Ik vervloeken; en in u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden.* (Genesis 12:2-3, HSV2010). Toen Abraham uiteindelijk in het land van zijn bestemming was aangekomen, verscheen God voor de tweede keer aan Abraham om zijn eerder gedane beloften te onderstrepen: *Maar de HEER verscheen aan Abram en zei: 'Ik zal dit land aan jouw nakomelingen geven.'* Toen bouwde Abram op die plaats een altaar voor de HEER, die aan hem verschenen was. (Genesis 12:7, NBV 2004)

6 Gen. 22: 1-18.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

De vrouw van Izaak

We moeten spijtig genoeg zijdelings de vrouw beschrijven omdat de bijbel vanuit de toenmalige cultuur het verhaal van Isaak schreef. Toen Isaak 40 jaar was, zond Abraham Eliëzer naar Paddan-Aram om voor zijn zoon een vrouw te zoeken. Uiteindelijk werd een geschikte kandidate, Rebekka, gevonden en zij trouwde met Isaak. Zij bleek echter geen kinderen te kunnen krijgen. Enkele jaren later dwong een hongersnood Isaak naar Gerar te verhuizen, waar Abimelech koning was. Een detail die we al eens in de Bijbel tegenkwamen.

Izaak refereerde aan Rebekka als zijn zus, net zoals zijn vader ook al deed, door zijn vrouw Sara voor zijn zus te laten door gaan. We gaven het al aan. Niets menselijk was die oude vadersen vreemd. Toen Isaak heel rijk werd en zijn kudde zich vermenigvuldigde, werden de Filistijnen van Gerar zo jaloers dat ze alle waterputten die door Isaaks bedienden waren uitgegraven, weer opvulden. Isaak moest vluchteling zijn. Abimelech dwong hem zijn tent opnieuw op te zetten in de vallei van Gerar, waar hij nieuwe waterputten groef en opnieuw voor moeilijkheden werd gesteld. Na een tijd keerde hij terug naar Beër Sjeva, waar hij zijn woonstede opknapte. Hier verscheen de Heer voor hem, en Hij vernieuwde **de belofte** nu aan Isaak. Hij zou hem zegenen (groot maken). Ook bezocht Abimelech hem om een alliantie te vormen. Ondertussen had het gezin al wat gezworven. Zo was Rebekka al gepokt en gemazeld in het leven onder de gelofte dat ze met Izaak - zorgen inclusief - deelde.

Isaak's naam

Even terug in de tijd. Toen gebeurde, bij Abraham, dit onvoorstelbare toch: de 100-jarige Abraham en 90-jarige Sara kregen hun wonderkind. Als hun geduld al sterk beproefd was. Precies daarom moet de geboorte

Tweede zondag van de veertigdagentijd

8 maart 2009

Genesis 22,1-18

God zelf zal erin voorzien

Geen brandoffers vraagt U van ons,
Heer God,
U wilt niet
dat wij ons pijnigen en dat offeren
wat ons het kostbaarste is.
Die eis van U
is slechts geboren
uit onze gedachte
dat U een wrede God zou zijn
die de mens wil breken.
Verlos ons van zo 'n godsbeeld!
Het enige wat U wilt
is ons gelukkig maken!
Het enige wat U vraagt
is een berouwvol en vertrouwd hart.
Dan zal U voorzien
in alles wat nodig is
om niet alleen hier en nu
maar ook later bij U
te delen
in al het goede van aarde en hemel.
Amen.

Tekst: Iny Driessen

ook een onvergelykbare vreugde-explosie geweest zijn - de kleine boreling wordt dan ook *Isaak* יִצְחָק genoemd, wat betekent *hij lacht*. 25 jaar langgerekt *hopen* werd eindelijk beloond. Isaak was zijn enige zoon uit Sara, degene van wie hij zielsveel hield. Deze voorgeschiedenis in het licht van de belofte maakt de *akeida*, het latere offer (Hebr. Term totaal brandoffer?) zo problematisch. Wat had JHWH toch voor met de aartsvader Isaak? Welke God bedenkt zo'n spelletjes met de schepselen, met de uitverkorene? Het moet voor Abraham een donderslag bij heldere hemel geweest zijn: dit kon hij op geen enkele manier rijmen of plaatsen. Deze opdracht was compleet tegengesteld aan alle vorige opdrachten en beloften van JHWH.

Als hij zijn zoon zou offeren, zou hij al het vorige ongedaan maken: dan zou hij toch geen groot volk worden, dan was hij voor niets vertrokken uit zijn land, dan had hij voor niets 25 jaar gezworven als een vreemdeling, ontberingen geleden en gevaren doorstaan, maar vooral: dan werd zijn toekomst brutaal afgesneden, dan was zijn leven één grote mislukking, totaal zinloos.

Eerst iets geven en het dan weer afpakken...? Zeker als het precies gaat om de enige teergeliefde zoon⁷. Heeft God wel het recht om zo iets te vragen? Om een mens zo op de proef te stellen? Is dit geen bewijs dat godsdienst irrationeel en gevaarlijk is?⁸

Isaak was in het verhaal van de belofte geen lachertje. Het is ons verhaal als gelovigen – en dat is voor alle monotheïstische religies – de vraag. Wat maak je van die Ene Heilige God? Vroeg of laat moet je kiezen voor JHWH, God, Schepper, bevrijder en uiteindelijke voltooiing, spijs alle Liefde en goedheid. We kunnen boekdelen studie eraan vergooien om de ziel van Abraham en Isaak te doorgronden. We blijven ter plaatse trappelen in de *condition humaine*, het menselijke parcours, maar de bijbel is niet geschreven om de krant van de tijd van de Aartsvaders te schrijven. De bijbel bedoelt het type van gelovige mensen te traceren. Wat gelovigen in hun parcours kunnen tegenkomen en ten beste moeten waar maken, hic et nunc, met bloed en tranen.

---

7 Voor de volledigheid moeten we ook nog even toelichten dat kinder- en mensenoffers in de meeste van de toenmalige culturen gebruikelijk waren. Zelfs bij de Grieken, een cultuur die wij als verheven en beschaafd beschouwen, waren mensenoffers normaal en zelfs *nodig*. Maar zeker bij de Kanaänitische volken waren er meer van die barbaarse praktijken zoals kinderen door het vuur laten lopen voor de Moloch. Maar dat lost de geloofsvraag niet op.

8 De zoon Isaak voor de Joden en Christenen, de zoon Ishmaël voor de Moslims. Isaac was de zoon van zijn vrouw Saraï en Ishmaël de zoon van zijn bijvrouw Hagar. Saraï wilde dat Abraham Hagar en haar zoon wegstuurde. Isaac werd zo de stamvader van het Joodse volk, en Ishmaël van het Arabische volk (de Moslims), beiden Semieten, broedervolken, verenigd in hun stamvader Abraham. Nog ieder jaar gedenken de Moslims dit feit in het Offerfeest (Eid al-Adha) wanneer schapen, geiten runderen of kamelen worden geofferd. Het vlees mag worden opgegeten of aan de armen geschonken.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

Abraham ging op weg, en de stilte onderweg. Die stilte moet *oorverdovend* geweest zijn: met stomheid geslagen, de mond vol tanden, het hart verbrijzeld, de dood in de ziel... Er wordt zelfs niet verteld wat hij aan zijn vrouw gezegd moet hebben toen hij op weg ging. Misschien niets? Om haar te sparen? En hoe zal Sara de stilte hebben aanvoeld? En onze Izaak hoe zal hij het verhaal aan Rebekka achteraf hebben verteld?

God had Abraham geroepen om de stamvader te zijn van een nieuw volk, een volk van geloof. Daarom moest hij, a.h.w. het fundament van dit volk, ook een man van geloof zijn: hij moest het geestelijke DNA doorgeven aan zijn nakomelingen en dat moest van superkwaliteit zijn.

Prototype

Isaac gaat door als prototype voor Christus. Als gelovige is iedereen geroepen om met de kracht van Christus de weg te gaan om de belofte te helpen waar maken. We weten van onszelf dat we met moeite de heldenmoed van Abraham halen. We hebben de troost dat God van alle slag en soort nodig heeft. Mannen als vrouwen.

En nu Rebekka

Wat we niet weten

De typische positie van Rebekka was dat ze in de schaduw van de niet perfecte, maar grote aartsvader het geduld moest opbrengen, en het moeilijke leven moest delen van de geroepene, drager van de belofte, Isaak. Wellicht heeft ze het ook niet gemakkelijk gehad te kiezen in het probleem dat ze met haar tweeling Ezau en Jacob had. We zijn niet gewoon het gehele verhaal van haar kant te bekijken. Wellicht heeft ze in haar aantrekkelijkheid ook moeten kiezen. Ga ik voor het idee van Laban en Abraham en verhuis ik mee met de knecht van mijn oom?

Als ze de keuze maakte om mee te gaan dan was het in het vrij onzekere licht van de belofte, die ook niet 100% uitgetekend was – niet voor hen – en niet voor ons nu. Geloven is een werkwoord. En die belofte was soms eens niet tastbaar aanwezig. Het parcours was soms helemaal niet volgens het boekje.

En een laatste opmerking: of God het recht heeft om zoiets van een mens te vragen? Ik zou de vraag willen omdraaien: als Hij dat recht níet heeft, is Hij dan nog God? Hoe je dit verhaal leest, zegt in feite het meest over jezelf. En dat steeds meer mensen het quasi onhaalbaar moeilijk hebben met dit verhaal, zegt héél veel over onze cultuur en onze humanistische (mensgerichte) tijdsgeest.

Naam

De naam Rebekka (ook wel *Rebekah*) betekent *strik* of *bindkoord*. We lezen bij de mensen die de Arabische taal kennen dat dit woord inderdaad met binden te maken heeft. Exegetisch ziet men het zo. Rebekka viel op en

veroverde mede door haar bekoorlijkheid de knecht van Abraham onmiddellijk. Ze bond hem hiermee in haar strikken. Zij twijfelde geen moment en ging onmiddellijk mee naar de vreemde.

Dat zijn weer allemaal redeneringen die de kritische mens bevragen. Was ze wel zo vriendelijk? Denken we maar even aan haar spelletje met de twee zonen Esau en Jacob. Wat kunnen we zeggen over haar geloof?

We vragen het aan Paulus en wat zegt de jood over echte gelovigen. In Rom. 9: 8 lezen we *Dat wil zeggen: ze zijn niet door hun natuurlijke afstamming kinderen van God, maar gelden als nageslacht van Abraham op grond van Gods belofte. 9 Als iets een belofte is dan zijn het deze woorden: 'Over een jaar kom ik terug en dan heeft Sara een zoon.'* 10 *Sterker nog, Rebekka was van onze vader Isaak zwanger van een tweeling, 11-12 en al voor ze geboren waren en nog niets goeds of slechts hadden gedaan, werd haar gezegd: 'De oudste zal de jongste dienen.'* Gods besluit blijft namelijk van kracht: *God kiest een mens niet uit op grond van zijn daden, maar omdat hij hem roept. 13 Zo staat er ook geschreven: 'Jakob heb ik liefgehad, Esau heb ik gehaat.'*

Rebekka was degene die met haar hebbelikheden en in haar positie geroepen was om de vrouw te zijn van Izaak. Ze leefde tenslotte in een vreemd land. Ze was ook gestrikt door de gelofte aan Abraham en Isaac.

Zij bemiddelt met JHWH en komt van JHWH te weten dat het eerstgeboorterecht zomaar geen prerogatieven heeft. Wie uitverkoren is moet dienen. Dat wil Esau niet. Hij wil linzensoep... Rebekka ziet volgens het Bijbelverhaal klaarder. Ze regelt meer dan dat de gebruiken van die tijd laten vermoeden. Ze stuurt Jacob naar haar streek bij Laban om ruzie te vermijden; Zij heeft het door dat het volk van God soms kiest voor de omkering van de waarden: de eersten die de laatsten zijn. We gaan ervan uit dat dat voor haar gemakkelijk was. De werkelijkheid zal wel anders geweest zijn.

Rachel

[Rachel kennen we via haar zus.](#)

Laban had twee dochters: De jongste was Rachel en van haar lezen we dat *ze schoon van gestalte en schoon van uiterlijk was*, evenals haar toekomstige schoonmoeder Rebekka⁹. Dat kon van haar zuster Lea niet gezegd worden. Ze had fletse ogen en dat was in het Oosten een groot

---

9 Gen. 24: 16.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

gebrek, want fonkelende ogen daarmee scoorde je in Israël. Dat was hét in Israël.

Het effect werd vaak benadrukt door zwartsel aan de oogharen en wenkbrauwen te strijken, zoals ook Izebel deed¹⁰.

Illustratie uit de kinderbijbel waar Jacob onmiddellijk Rachel gaat helpen als hij haar aan de waterput ziet.

We kunnen ons voorstellen hoe Lea zich gevoeld moet hebben als ze met haar zuster geconfronteerd werd. Zonder God erin te kennen ging Jacob met Laban een soort koehandel aan: Hij zou

zeven jaar als herder bij hem in dienst komen en aan het eind daarvan zou hij Rachel als vrouw krijgen. Uit het vervolg blijkt dat dit JHWH's bedoeling niet is geweest. Laban hield zich niet aan de gemaakte afspraak. Hij nodigde wel iedereen uit op het bruiloftsmaal, maar in de bruidsnacht bracht hij de gesluierde Lea bij Jacob in de tent. Die schrok de volgende morgen: zie, het was Lea. Laban verontschuldigde zich en zei dat wat hij gedaan had de gewoonte van het land was. Hij beloofde alsnog, weer voor zeven jaren dienst, om Rachel.

Het een en het ander werd bedisseld buiten de meisjes om. In huwelijkszaken hadden die niets te vertellen. Lea had de waarheid kunnen vertellen. Daarom was ze niet te verontschuldigen, maar na bovenstaande is haar bedrog te begrijpen. Hoe de meisjes over deze koehandel dachten horen we later: *Zijn we niet door onze vader als vreemden behandeld, omdat hij ons verkocht heeft*¹¹?

Jacob liet duidelijk merken dat hij niet om Lea gaf: *hij had Rachel lief, in tegenstelling tot Lea. Juist daarom schonk God Lea kinderen en Rachel niet.* De ongelukkige Lea hoopte daardoor haar man te winnen, al wekte ze daardoor de jaloezie van haar zus op. Wat was ze blij toen haar eerste geboren werd. Zij, en niet haar man, gaf hem de naam Ruben, want *de Here heeft mijn ellende aangezien: nu zal mijn man me liefhebben.*

Uit deze en haar latere woorden blijkt welk een gelovige vrouw ze was. Rachel niet: die stal haar vaders huisgoden en wist door een list ze zich toe te eigenen. Eerst jaren later kwam Jacob ertoe ze te begraven¹².

---

10 2 Kon. 9: 30.

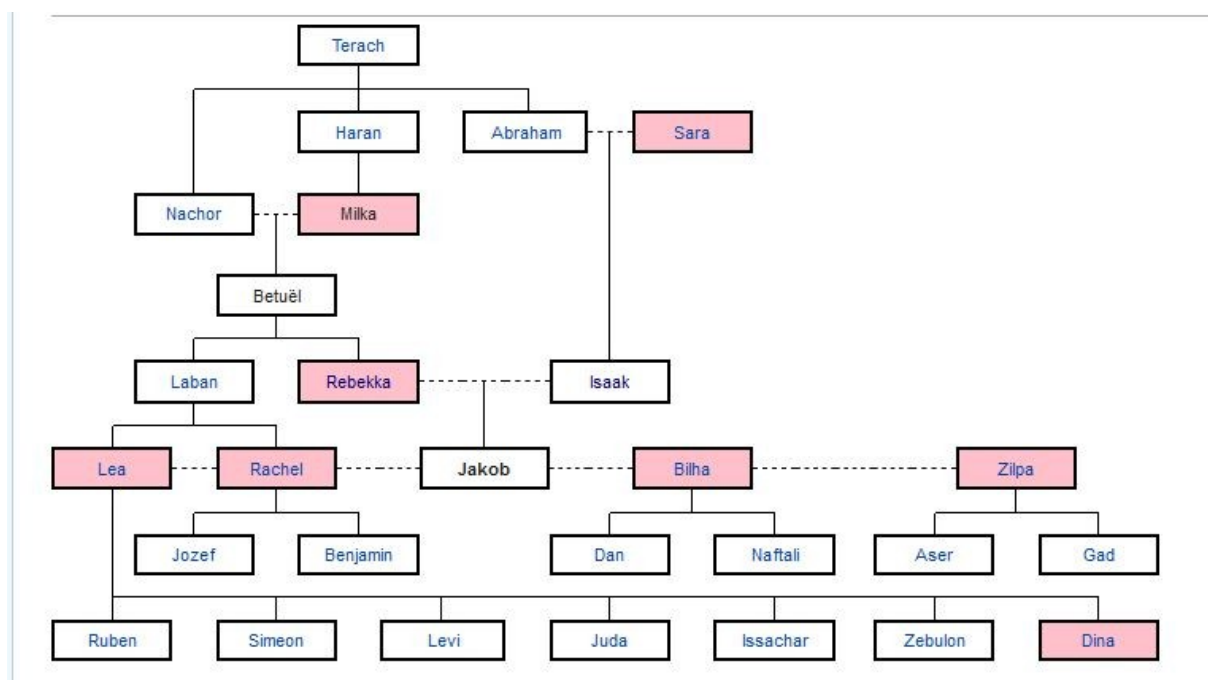
11 Al wat we in de bijbel lezen is *des mensen*. Gen 31: 15.

12 Gen 35: 4. Die huisgoden (terafim) zijn een aparte studie waard. JHWH heeft gewerkt met de menselijke omstandigheden die er waren. De aartsvaders waren mensen van vlees en bloed, mensen die in hun tijd zoekende hebben geleefd. Laban had dus blijkbaar nog huisgoden. Amuletten? Een grondiger studie zou hier teveel woorden

Bij de geboorte van haar tweede zoon zei Lea: *De Here heeft gehoord dat ik niet bemind ben: Hij heeft me ook deze geschonken.* Met drie kinderen meende ze te mogen verwachten dat Jacob haar toch wel zou liefhebben: *Nu zal mijn man zich toch wel tot mij aangetrokken voelen, want ik heb hem drie zonen geschonken.* Het verdient een speciale vermelding dat ze over God spreekt als JHWH, de Verbondsgod. Rachel sprak van Elohim (een Hoger Wezen). Ze loofde de Here bij de geboorte van haar vierde kind. Steeds was zij het die de kinderen hun namen gaf. En daar mogen we niet onachtzaam aan voorbij gaan.

De verhouding tot haar zuster was slecht. Als die in haar dwaze bijgeloof de liefdesappels wil hebben om kinderen te krijgen zegt Lea: *Is het niet genoeg dat je mijn man gestolen hebt?* Zij had die appeltjes niet nodig. Bij de geboorte van haar vijfde kind zei ze: *God heeft me mijn loon gegeven.* Bij haar laatste kind zei ze: *God heeft mij een mooi geschenk gegeven. Ditmaal zal mijn man bij mij wonen omdat ik hem zes zonen geschonken heb* (wat hij blijkbaar dus niet deed).

Zoals in alle gezinnen en families

Jammer dat, als Rachel haar slavin inschakelt om Jacob kinderen te schenken, zij haar daarin gaat volgen (Nb. Dan spreekt ook zij van Elohim!). Ook de verhouding tot haar vader was niet zoals die had moeten zijn: als Jacob in overleg met zijn vrouwen besluit te vluchten zeggen ze: *Wij krijgen of erven toch niets meer uit het vaderlijk huis. Hij heeft ons verkocht en het geld bovendien nog opgemaakt. Doe dus maar wat God van je vraagt.* Jacob had hun verteld dat God Zelf hem in een droom¹³ had opgedragen het land te

vragen.

13 Gen. 31: 13.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

verlaten. Hoewel Laban bij het afscheid zijn dochters omhelsde en hun zijn vaderlijke zegen gaf heeft hij ze nooit meer gezien.

Jacob was zo consequent in zijn voorkeur voor Rachel, dat hij bij het naderen van zijn broer Ezau (in herinnering aan de linzensoep vreesde hij kwaad van zijn kant), Lea met haar kinderen voorop liet gaan en Jozef en Rachel in de achterhoede hield¹⁴. Met meer recht dan Rachel wordt Lea *een bouwer van het volk Israël* genoemd¹⁵. Uit haar zoon Juda is David geboren. Dus was zij ook de stammoeder van Christus: Gods belofte aan Abraham¹⁶ is in haar kind vervuld; niet in dat van Rachel. Bij haar dood werd ze in de spelonk van Machpela bijgezet: bij de drie aartsvaders: Abraham, Izak en Jacob. Die eer is Rachel niet ten deel gevallen.

Miskende positie: JHWH's wegen

In de Bijbel staat niet zo heel veel over haar vermeld. Uit het leven van haar man is wel nog een paar dingen het vernoemen waard. Jakob werkt zeven jaar om haar te verkrijgen. Hoe zou zij de tijd heeft doorgebracht als herderin met *wachten* op haar toekomstige man? Dat is het klassieke beeld dat ook in het brandraam wordt onderlijnd.

In de ogen van Jakob waren het enkele dagen¹⁷. We hebben hier geen concrete aanduidingen, maar Jakob leefde van het verlangen anders zou hij het niet zo formuleren.

Hoe moet Rachel zich uiteindelijk hebben gevoeld toen ook zij bedrogen werd door haar vader Laban. Hij gaf Jakob aan Lea en niet aan haar. We kunnen ons voorstellen dat dat – ook al was dat een andere cultuur – niet bijzonder aangenaam zal geweest zijn.

Bedrogen en boos! Het staat er allemaal niet bij.

Gelukkig mag ze dan *ook* met Jakob trouwen – in uitgesteld relais, tweede rangs? – maar hoe zal ze dit ervaren hebben? De relatie tussen haar en Jakob zal veranderd zijn maar ook de relatie tussen haar zus Lea en haar.. ? Er ontstaat dan ook enige tijd later jaloezie aan de kant van Rachel omdat Lea wel kinderen krijgt maar zij niet. Ze weet wel dat Jakob van háár houdt maar kinderen kan hij haar niet geven. De situatie is ronduit veelkleurig. Uiteindelijk krijgt ze een zoon: Jozef. Hij wordt de *lieveling* van vader Jakob. Wat voor veel strijd zorgt in de familie. Hoe zou Rachel hiermee omgegaan zijn? Als moeder lijkt ons dat heel moeilijk.

Tenslotte sterft Rachel bij de geboorte van haar tweede zoon Benjamin. Zo had ze zich het leven met Jakob en haar zonen vast niet voorgesteld.

Omdat de antwoorden niet in de Bijbel staan hebben we geen waardemeter van het geloofsgehalte van Rachel. Wat wel zeker is ze staat in het

---

14 Gen. 33: 7.

15 Ruth. 4: 11.

16 Gen. 28: 14.

17 Gen. 29: 20.

brandraam. Ze is het prototype van iemand die nu moet voortdoen met zijn miskende positie.

In de stamboom van de Messias

Rachel is nu het vaakst getekend als de *wachtende*. De gehele cluster aan figuren rond de aartsvaders zijn ruim gebruikt geweest om de kerkelijke situatie uit te tekenen.

We resumeren uit online gegevens:

Bij de kerkvaders gold Jakob als voorloper van Christus. Voor Ireneüs van Lyon duidde Jakob met de beide zusters en hun dienstmeisjes – onderscheiden sociale status – aan hoe Christus vrijen en slaven op gelijke wijze tot kinderen Gods maakt. Jakobs reis naar Charan om een vrouw te zoeken duidde voor Caesarius van Arles het traject van de verwachting van Christus' komst aan om met zijn Kerk te trouwen. Dat Jakob Rachel bij een bron aantreft, was volgens hem een beeld dat aanduidt dat Christus de Kerk bij het water van de doop zal vinden. Zoals Jakob een voorafschaduw was van Christus, zo waren zijn twaalf zonen dat van de twaalf apostelen. Het verhaal over Jakob werd echter zowel op individuele personen als op de Kerk in zijn geheel toegepast. Origenes zag in de problemen die Rebekka tijdens haar zwangerschap had, een aanduiding voor de innerlijke conflicten van iedere gelovige. Augustinus zag de innerlijke strijd tussen goed en kwaad afgebeeld door Jakobs worsteling in Jabbok. Voor Caesarius van Arles duidde de succesvolle vermeerdering van schapen aan hoe Joden en heidenen zouden worden verenigd in Christus. Justinus zag in de twee zussen Lea en Rachel een symbool voor de Synagoge en de Kerk. Rachel zal o.i. de sympathie wegdragen van de gelovige die niet ziet en toch gelooft.

Debora

Debora aanvoerder

Deborah (Hebreeuws דְּבוֹרָה,) is altijd als profeet beschouwd uit de tijd voor de koningen in Israël. Ze was raadgever, oorlogsvrouw en vrouw van Lapidoth¹⁸. Dat lezen we in het boek Rechters. Ze is de bekendste vrouwelijke rechter¹⁹. In de zang van Debora, hoofdstuk 5 wordt dit evenement poëtisch uitgewerkt. Alles speelt zich af in de 12de eeuw voor Christus.

Debora's verklaring steunde op de feiten in het dal aan de voet van de *Tabor*²⁰. Het gevecht verliep er zeer onfortuinlijk. Barak met duizenden soldaten leverde slag met de 900 ijzeren strijdwagens en Siss

---

18 Dit zou betekenen die het licht brengt. Hij zou haar *licht van Israël* doen worden.

19 Rechters 4: 6-7.

20 Niet zomaar een locatie.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

era werd compleet afgeslacht. Hij ontkwam te voet. Geheel zijn strijdmacht werd volgens het Bijbelverhaal vernietigd. Er was geen soldaat over. Sissera bereikte de tent van Jaël. En dit wordt dan het verhaal van die andere figuur

Wat we van de song vaak terugvinden is het verhaal over de strijdcrachten die om de modder en het water in het strijdperk niet effectief konden profiteren van hun technische overmacht²¹. De hulp van bondgenoten was niet groot, maar ook niet nodig²².

Haar uitspraak, als rechter, deed ze onder de palmboom, tussen Ramah in Benjamin en Bethel in Ephraim. Haar profetische uitspraak bestond erin dat ze aangaf dat Barak geen eer zou halen aan zijn veldslag. Letterlijk Recht. 14: 9 *(u) zult geen eer behalen aan deze veldtocht, want de HEER zal Sissera uitleveren aan een vrouw.*

Profetes

Deborah is een van de zeven profetessen. De bijbel vernoemd:

Sara, de vrouw van Abraham,
Miriam, de zus van Mozes,

21 Rechters 14: 12 *Sissera kreeg bericht dat Barak de Tabor was opgegaan. 13 Daarom riep hij zijn soldaten onder de wapenen en trok met al zijn negenhonderd ijzeren strijdagens en zijn hele leger vanuit Charoset-Haggiojim op naar het dal van de Kison (de gevaarlijke rivier die blijkbaar de overmaat aan water leverde). In v. 3 lezen we het reeds Jabin beschikte over negenhonderd ijzeren strijdagens en heerste met harde hand over Israël, wel twintig jaar lang. Daarom riepen de Israëlieten de HEER te hulp.*

22 Rechters 5: 4. Enkel Zebulon en Naftali helpen.

Debora, waar we hier haar aanvoerdersfunctie vermeldden,
 Hanna, de moeder van Samuël,
 Abigail, ze kwam tussen in het dispuut tussen Nabal en David en werd
 David's vrouw,
 Chulda, wees het volk bij de afwezigheid van Jeremia op hun plicht
 tegenover JHWH,
 Ester is bekend om haar manoeuvres om Haman die de Joden bedreigde te
 dwarsbomen.

Debora (bij) en Chulda (wezel), vrouwelijke rechters.

Debora gaf blijkbaar bevelen door en ging niet persoonlijk naar Barak. Ook Chulda communiceerde via een tussenpersoon. Ze kreeg een boodschapper van Josia²³ in de tent. Rechters werden geconsulteerd. De communicatie was zeker in het geval van Chulda niet met de grote plichtplegingen. Bij Debora lezen we dat ze recht sprak – niet vergelijken met onze rechtspraak – onder de palmboom. De ene commentator die zegt dat de vermelding van de boom verwijst naar het publieke karakter en de andere zegt dat dit moest als vrouw, om op die manier openbaar haar boodschappen te geven. Exegeten die meer van de Bijbelse geest weten die wijzen op de palmboom als op *the palm tree symbolized the unity of hearts of all Israel*, het hart van de Jood die helemaal naar JHWH open moet staan zoals de bladeren van de palmboom²⁴.

Deborah had maar één boodschap. De religieuze mens wijdt zijn leven aan JHWH – Tora -, hij dient Hem – avoda-, en studeert Zijn Wet om Hem te loven in de *bet ha-keneset* en de *bet ha-midrash*²⁵. Barak mag daarom met haar meezingen, aldus de commentatoren.

Afbeelding: Debora – Gustave Doré's La Grande Bible de Tours (1865)

Zingende Profetessen

We kennen het Magnificat, we kennen de zang van Miriam. Bij Debora wijst men erop dat zij de opdracht geeft om te zingen²⁶. Ze leidt de evenementen aan de Tabor. Zij zendt een boodschap naar Barak. En ze *voorspelt* dat Sissera's ondergang

23 2 Kon. 22: 15.

24 Tanna debe Eliyahu ix.; vergelijk Yalk. ii. 42.

25 Tanna debe Eliyahu ix. and x, Rechter 5: 2. 9; // Targum van I Makk. 2: 42.

26 Rechters 5: 7 Zij is de leidsvrouw (moeder) en doet iedereen zingen. אִם בְּיִשְׂרָאֵל

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

door de Kishon de eer van JHWH zal bevestigen. Als Barak niet doet wat hij moet, dan zal een vrouw de zaak naar JHWH's zin berechten. En spijts de schijnbare militaire overmacht haalt Sissera het met zijn ijzeren wagens niet.

Rechters: sjofeten

Rechter שֹׁפֵטִים zijn de figuren uit de periode dat het volk het niet meer zo nauw nam. Ze hadden nu het land. Ze hadden nu JHWH niet meer zo nodig en daar verzoenden de rechters zich niet mee.

Het is treffend voor degene die speciaal de vrouwen uit het tracé van het Eerste Verbond willen toelichten hoe Debora er de nadruk op legt JHWH zal het eindtafereel door een vrouw laten bezegelen. Ze noemt Jaël. We hebben het idee dat veel van de verhalen rond de vrouwelijke rechters in die beginperiode van het land voorzichtig uitgedrukt bloedige niet zo humane strijders waren. En dat is opnieuw omdat we de verhalen zo eng vanuit de actie bekijken.

Het verhaal van Debora eindigt en er was veertig jaar vrede²⁷. We vergeten dat het om de eer van JHWH gaat en het vernietigen van de vijanden van de vrede door JHWH. De andere hebbelijkheid van ons vastgeroest idee rond de rechters is het deuteronomistisch randje waarbij we rechters als moraalridders zien. Als je tegen JHWH bent dan straft hij je op de voet. We zijn niet mee met die barmhartige Almacht van JHWH. Ook de archeologen²⁸ zijn ermee eens dat we de feiten zo moeilijk kunnen reconstrueren.

Dat moet ons aanzetten om niet met de feiten de visies tegen mekaar op te zetten. Debora was toeschouwer en zag dat hoogmoed – de ijzeren strijd wagens – ten val komt. Dat JHWH uiteindelijk in zijn goedheid ook recht doet. In die visie was Debora rechter – richter.

Zegelied

Rechter 5: 2–31 geeft het Magnificat van Debora. De tegenstanders uit Kanaän zijn overwonnen. Dat wordt een zege-lied. En dan denkt de westerse oorlogsmens op eretekens. En dan zou je de generaal, de Jeanne d'Arc, Debora kunnen een standbeeld geven.

Maar zoals in het door en door Joodse *Mijn ziel prijst hoog de Heer, Magnificat*, is, is het ook hier. Het lied uit het Eerste Verbond is *het zegenen van JHWH* omdat Hij het gehaald heeft. In zijn barmhartigheid heeft Hij

---

27 Rechters 5: 31: *HEER, laat zo al uw vijanden ten onder gaan en maak wie u liefhebben onstuitbaar als de opgaande zon. Veertig jaar had het land rust.*

28 Debora 12de of 11de eeuw voor Christus.

rijken – de ijzeren strijdwagens van Sissera -met ledige handen heen gezonden...,

To the point

Het lied zelf is misschien uit de 12de eeuw voor Christus. Sommige exegeten hebben het moeilijk met de vernoemde stammen. Deze anomalie²⁹ zou dan te wijten zijn aan het feit dat de zang van de 7de eeuw zou zijn. Wij vinden het belangrijk dat het lied ons in de juiste stemming brengt. JHWH moet gezegend worden. Hij is groter dan ons hart.

Jaël

Kort vermeld

Over Jaël hebben we geen lang verhaal in de bijbel. Haar optreden is in enkele zinnen samen te vatten. *Rechter 4: 17 Sissera vluchtte te voet naar de tent van Jaël, de vrouw van de Keniet Cheber³⁰, want hij wist dat er een bondgenootschap bestond tussen de familie van Cheber en koning Jabin van Hasor. 18 Jaël kwam hem tegemoet en zei: 'Kom binnen, heer, kom binnen. Wees niet bevreesd.' Hij ging bij haar de tent binnen en zij verborg hem onder een deken*

De Kenieten zijn als stam enerzijds beschouwd als ijzerbewerkers (ethymologisch) en anderzijds zijn er af en toe verwijzingen naar verdragen met hen. Het zijn geen rasechte Israëlieten, maar hebben vaak figuren die de ijver voor JHWH gestalte geven. Wat voor ons studie belang heeft is de vaststelling dat JHWH gebruik maakt ook van mensen die niet door afstamming aan het volk Israël delen.

Gezegend onder de vrouwen

*Gezegend boven alle vrouwen zij Jael, de vrouw van Cheber de Keniet; **boven alle vrouwen in de tenten zij Jaël gezegend.** Hij vroeg haar water, zij gaf hem melk; zij bracht hem room in een feestschaal. Haar*

29 In de Engelse samenvatting lezen we dat het om het verschil gaat van de *six participating tribes (Ephraim, Benjamin, Machir, Zebulun, Issachar, and Naphtali) as opposed to the two tribes in Judges 4: 6 (Naphtali and Zebulun) and does not mention the role of Jabin.*

30 Kenieten: Hun niet nader bekende stamvader was vermoedelijk Kaïn, niet te verwarren met de broedermoorder (Gen. 4). Het woord *nest*, in het Hebreeuws is *keen*. Hiermee wordt vaak in *Keniet* een zinspeling gezien op een *veilige plaats bij het volk van God*.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

linkerhand greep een tentpin, haar rechter een timmermanshamer. Zo sloeg zij Sissera, verbrijzelde zijn hoofd, zijn verpletterde slapen doorborend. Aan haar voeten kromp hij ineen, viel hij neer en bleef hij liggen. Aan haar voeten kromp hij ineen en viel hij neer. Waar hij ineen was gekrompen, daar viel hij neer, overweldigd.'

Zij was het die Sissera velde.

Als gelovigen kennen we deze felicitaties. We zetten die zin wel in een eigen context. We laten het voorafgaan met de zin *vol van genade*.

De betere vertaling luidt *begenadigde*. Dit is de betere golflengte. Genade, gunst, gratuit geschenk is JHWH's wil te kunnen en mogen doen, zo doe je de mensen zingen, en **JHWH's wondere daden loven, danken en prijzen**.

Jaël, zij die opstijgt, de steenbok

Als proseliet zo'n eervolle taak volbrengen dat zijn de feiten waarmee ze de bijbel haalde. Met een tentharing door de slapen slaan van diegene die het volk Israël twintig jaar verdrukte. Dat is uiteraard heel wat.

Dat daar dan veertig jaar vrede op volgde is werkelijk het bewijs dat JHWH zich ermee moeide, althans voor de gelovige jood.

Jaël stijgt is de betekenis van haar naam. Jaël zet alle mannen aan de kant. Al hoewel haar man genoemd wordt in de inleiding zat die man wellicht in de kroeg toen zij de tentharing hanteerde. Terwijl zij de vijand trakteerde op een nederlaag stijgt zij als steenbok de bergtoppen op.

Anna en Judith

Historische gegevens van Anna

We vinden Anna niet in de bijbel. Al is Anna – ook in onze streek³¹ – meer bekend en vereerd dan we op het eerste zicht vermoeden.

We vinden haar wel in de apocriefe boeken. Het woord *apocrief*, verborgen, geheim, verwijst naar geschriften die niet in de Canon opgenomen zijn. De canon is de erkende lijst van heilige Geschriften van het christendom³². Al lijken ze op de boeken uit het Eerste Verbond, ze werden om uiteenlopende redenen niet canoniek aanvaard³³. De oudste apocriefe evangelies stellen zich voor als werken van een van de leerlingen van Jezus. Ze horen thuis in de tweede eeuw, de na-apostolische tijd.

H. Anna altaar Watou

Toen op het eind van de tweede eeuw de erkende lijst van heilige Geschriften werd vastgesteld, werden daarmee geschriften die niet op de lijst stonden, door de Kerk afgekeurd. Ook na de tweede eeuw werden er nog vele apocriefe teksten geproduceerd.

Het Proto-Evangelie van Jakobus is in het midden van de tweede eeuw in het Grieks geschreven door een christen, die in Syrië of Egypte thuis hoorde en goed op de hoogte was van de geboorteverhalen zoals die in de evangelies van Matteüs en Lucas te vinden zijn. Ook de kerkvaders hebben eruit geput. Origines³⁴ noemt het Biblos Iakoobou (boek van Jakobus). De oudst bewaard gebleven Griekse tekst is het zogenaamde Papyrus Bodmer V uit de vierde eeuw. In die tekst is een dubbele titel te vinden: Genesis Marias, Αποκαλυψεις Ιακωβ³⁵. De tegenwoordige naam is het Proto-Evangelie van Jakobus. (verder afgekort als PJ) De schrijver doet het voorkomen alsof Jakobus, de *oudere stiefbroer* van Jezus, het werk geschreven heeft lang voor de andere evangelies. Vandaar de naam *proto: eerste*. In de christelijke traditie gaat het dan om Jakobus Minor, Jakobus de Mindere. In de iconografie wordt hij afgebeeld met een knuppel.

---

31 Proven, Watou, Haringe en Onze Lieve Vrouwekerk Poperinge.

32 Hiermee is doorgaans bedoeld de Rooms Katholieke Canon. De Canon is voor de andere christelijke denominaties en het jodendom anders.

33 De opdeling gaat uit van een primitieve vorm van historiciteitsnorm. Zo zijn er sporen van de apocriefe evangeliën te ontdekken in de aanvaarde canonieke boeken en anderszijds zijn in de de apocriefe boeken zeker ook sporen van de historische gegevens van die tijd, waar we iets aan hebben. We hebben geen reden om negatief te staan tegenover de apocriefe boeken en we doen er goed aan ze beide in hun eigentijdse taalvorm te lezen.

34 Origines °185 – +254.

35 Afkomst van Maria, Openbaring van Jakobus.

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

Wat zegt men van Anna?

De schrijver van dat proto-evangelie doet het voorkomen, dat hij als familielid – ooggetuige is geweest van de geboorte van Jezus. We geven de korte inhoud van het PJ.

Hoofdstuk 1-8: 2

Joachim en Anna, een welgesteld, vroom, maar kinderloos echtpaar, krijgen het verwijt van hun kinderloosheid te horen in de tempel. Joachim doet dienst in de tempel. Zijn offer wordt geweigerd. Hij vlucht vanwege die schande de woestijn in. Tegelijkertijd krijgt Anna hetzelfde verwijt van haar dienaar. Zij gaat haar tuin in, klaagt tot God over haar weduwschap, want zij denkt dat haar man dood is, en klaagt over haar kinderloosheid.

Een engel komt haar zeggen dat God haar klacht heeft gehoord en dat zij in verwachting is. Anna belooft het kind aan God te wijden. Joachim wordt op hetzelfde moment in de woestijn op de hoogte gesteld van de zwangerschap van zijn vrouw en keert terug naar huis. Zij ontmoeten elkaar bij de (Gouden) Poort in Jeruzalem en omhelzen elkaar. Anna krijgt een dochter en noemt haar Maria. Als Maria zes maanden oud is en de eerste stapjes zet, maakt Anna thuis een heiligdom opdat het kind op geen enkele manier bezoedeld zou worden. Joachim geeft voor heel het volk een groot feest als Maria een jaar oud is. Op haar derde jaar wordt Maria, net zoals de profeet Samuel, naar de tempel gebracht en zonder om te kijken gaat zij de treden van het tempelaltaar op, waar zij de rest van haar jeugd doorbrengt en gevoed wordt door engelen (Samenvatting Wikipedia).

Hoofdstuk 8: 3-16,3

Zoals Bijbelse verhalen boodschappen overbrengen hanteert het PJ ook het beeld van de bloeiende staf van Aäron³⁶. Het verhaal is misschien niet zo bekend.

De Israëlieten trokken al een poosje in de wildernis rond. Sommigen waren het er niet meer mee eens dat Mozes hun leider was en Aäron hun hogepriester. Korach, ook Dathan, Abiram en 250 leiders van het volk gaan het aan Mozes toe zeggen: *Waarom stel jij je boven ons?*

Mozes zegt tegen Korach en zijn volgelingen: *Neem morgenochtend vuurpotten en doe er reukwerk in. Kom dan naar JHWH's tabernakel, en wij zullen zien wie JHWH uitkiest.*

Mozes probeert de boze mannen te scheiden van het volk dat trouw wil blijven. En hij leidt een proefsessie in. *Nu zullen jullie zien wie JHWH heeft uitgekozen. De grond zal opengaan en deze slechte mannen opslokken.* Zodra Mozes uitgesproken is, gaat de grond open. Korachs tent met alles wat hij heeft en Dathan en Abiram en allen die bij hen zijn, verdwijnen en de grond sluit zich boven hen. Als het volk het geschreeuw hoort van de mensen die in de grond verdwijnen, roepen zij: *Vlucht! Anders slokt de aarde ook ons nog op!*

Zo ver gaat het verhaal van het proto-evangelie niet. Korach en zijn 250 volgelingen staan nog vlak bij de tabernakel. Nu zendt JHWH een vuur en zij verbranden allemaal. Dan zegt JHWH tegen Aärons zoon Eleazar dat hij de vuurpotten van de dode mannen moet nemen en er een dunne bekleding voor het altaar van moet maken. Deze altaarbekleding dient als een waarschuwing voor de Israëlieten dat behalve Aäron en zijn zonen niemand als priester voor JHWH dienst mag doen.

---

36 Numeri 16: 1-49; 17: 1-11; 26: 10.

Maar JHWH gaat door met bewijzen. We lezen in Numeri 17: 23 *Toen hij de volgende dag de verbondstent binnenging, zag hij dat de staf van Aäron, de staf van de stam Levi, in bloei stond. Er waren knoppen ontsproten en bloemen ontloken, en de staf droeg rijpe amandelen. 24 Mozes nam de staven uit het heiligdom van de HEER en ging ermee naar buiten. Nadat de*

Israëlieten gezien hadden wat er gebeurd was, nam ieder zijn eigen staf terug.

25 'De staf van Aäron moet je voor de verbondstekst terugleggen,' zei de HEER tegen Mozes. 'Die moet worden bewaard als waarschuwing voor dat opstandige volk. Er moet een eind komen aan hun geklaag tegen mij, anders zullen ze sterven.' 26 Mozes deed wat de HEER hem had opgedragen.

H. Anna-ten-drieën Proven en Krombeke. Er staat ook een H. Anna in Watou en in de O.-L.-Vrouwekerk in Poperinge

Als Maria twaalf jaar oud is, moet zij de tempel uit. Onder de ongehuwde jonge mannen en weduwnaars wordt een man voor haar gezocht om haar te behoeden. Deze moeten hun staf in de tempel leggen. Wiens staf zal gaan bloeien wordt door de hogepriester aangewezen om man van Maria te worden. Jozef, een oude man staat er letterlijk, is de enige wiens staf gaat bloeien. Daarom is hij de uitverkoren bruidegom. Hij protesteert, want hij is te oud. Maar hij wordt door de hogepriester tot de orde geroepen en trouwt met Maria. Daarna vertrekt hij onmiddellijk voor een bouwopdracht. Maria weeft met enkele meisjes een voorhangsel voor de tempel en krijgt van de engel te horen dat zij van Godswege in verwachting is van een kind, dat zij Jezus moet noemen. Zij gaat naar haar verwante Elisabet en keert na een paar maanden naar huis terug.

Daar halen we verwijzing van het beroep van Jozef. Als Jozef thuis komt is hij ten einde raad, want hij heeft niet aan zijn opdracht voldaan: het behoeden van Maria. De priesters komen erachter en Jozef zit in moeilijke papieren. Zelfs als hij de vader zou zijn dan hapert er nog iets voor de tempelbedienden. Zowel Jozef als Maria moeten de proef met het bittere water ondergaan. Zij doorstaat die proef met glans en ze keren naar huis terug.

Tekst uit Numeri 5: 16-28

In de brandramen Sint-Janskerk, Poperinge

16 De priester laat de vrouw naar voren komen en brengt haar voor de HEER. 17 Hij vult een kom met heilig water en vermengt dat met stof dat op de vloer van de tabernakel ligt. 18 Nadat de priester de vrouw voor de HEER heeft gebracht, maakt hij haar hoofdhaar los en legt hij het herinneringsoffer, het graanoffer van de jaloezie, op haar handpalmen. Zelf heeft hij het bittere, vloekbrengende water in zijn hand. 19 Dan spreekt de priester deze bezwering over de vrouw uit: 'Als niemand anders dan uw eigen man gemeenschap met u heeft gehad, als u zich als gehuwde vrouw niet verontreinigd hebt door overspel te plegen, dan zal dit bittere, vloekbrengende water u niet deren. 20 Maar als u zich als gehuwde vrouw verontreinigd hebt door overspel te plegen, als een ander dan uw eigen man gemeenschap met u heeft gehad, dan' 21- zo spreekt de priester de bezwering en vervloeking over de vrouw uit - 'zal de HEER maken dat uw naam genoemd wordt in de vervloekingen die er bij uw volk worden uitgesproken: hij zal uw schoot laten verschrompelen en uw buik laten opzwellen. 22 Wanneer dit vloekbrengende water in uw ingewanden komt, zwelt uw buik op en verschrompelt uw schoot.' De vrouw zegt hierop: 'Amen, amen.' 23 Dan schrijft de priester deze vervloeking op een blad en lost hij het geschrevene op in het bittere water. 24 Dat bittere, vloekbrengende water moet hij de vrouw te drinken geven, zodat het in haar lichaam komt en zijn bittere uitwerking heeft. 25 De priester neemt het graanoffer van de jaloezie van haar handen, biedt het de HEER als offergave aan en brengt het naar het altaar. 26 Hij neemt er een handvol van af en verbrandt dat als teken van de hele offergave op het altaar. Vervolgens geeft hij de vrouw het water te drinken. 27 Als ze zich verontreinigd heeft en ontrouw is geweest aan haar man, zal het vloekbrengende water dat hij haar te drinken geeft in haar lichaam zijn bittere uitwerking hebben. Haar buik zal opzwellen en haar schoot verschrompelen, en de naam van die vrouw zal bij haar volk genoemd worden wanneer men iemand vervloekt. 28 Maar als de vrouw zich niet verontreinigd heeft, als ze rein is, blijft ze ongedeerd en kan ze nog zwanger worden.

Hoofdstuk 17: 1-24,3.

Het zou geen apocrief verhaal zijn als er ook geen details in staan over de maagdelijkheid van Maria. Als Jezus in de grot geboren is gaat Jozef op zoek naar een vroedvrouw en hij heeft een wonderlijk visioen: de tijd staat stil. Intussen wordt het kind geboren. Jozef vindt een vroedvrouw. Het kind wordt in een wolk geboren en verschijnt in het licht. De vroedvrouw gaat weg en vertelt aan Salome dat een maagd gebaard heeft. Salome wil de maagdelijkheid van Maria constateren. Haar hand vat vuur. Haar ongeloof moet gestraft worden en ze moet in berouw bekennen. Dat wordt duidelijk door de boodschap van een engel.

De Heilige Anna

We hebben niet meer nodig van het verhaal om de teneur van deze bronnen te vatten. Het is wel zo dat de Kerk niet direct geremd heeft op de heiligenverering van Anna en Joachim³⁷. Ook al benoemt men letterlijk de feiten als legende.

Haar waarde als evangelische vrouw ligt in het vertrouwen op de hemelse boodschappen. De legendevorming maakt duidelijk dat men Maria wilde doen delen – ook via haar moeder – in het 100% Goddelijk initiatief en de

---

37 Over het apocriefe circuit en de afstamming die verder is ontplooid in deze bronnen is er een omstandige samenvatting op heiligennet:
<http://www.heiligen.net/heiligen/07/26/07-26-0000-anna.php>. Feest: 20 maart (alleen Joachim tot 1969) & 25 maart (oosterse kerk) & 26 juli (daags na de apostel, Jakobus de Meerdere: met haar man Joachim) & 16 augustus (alleen Joachim: tot 1969) & 9 september (daags na Maria Geboorte: met haar man Joachim).

volledige bereidheid van geheel Jezus' familie. Deze betrokkenheid wordt legendarisch – in het proto-evangelie van Jakobus – ook toegeschreven aan de drie figuren die onder het kruis stonden die vaak alle drie als kind van Anna *Maria* worden beschouwd.

We verwonderen ons te zien hoeveel parochiekerken in de omtrek Anna-tendrieën vereren.

Inhoudsopgave

Sint-Janskerk 1290.....	1
Acte van oprichting van Sint Jan.....	1
Bisdom Terwaan.....	4
Rebekka en Rachel.....	5
Wie was Rebekka?.....	5
De vrouw van Izaak.....	7
Isaak's naam.....	7
Prototype.....	9
En nu Rebekka.....	9
Wat we niet weten.....	9
Naam.....	9
Rachel.....	10
Rachel kennen we via haar zus.....	10
Zoals in alle gezinnen en families.....	12
Miskende positie: JHWH's wegen.....	13
In de stamboom van de Messias.....	14
Debora.....	14
Debora aanvoerder.....	14
Profetes.....	15
Debora (bij) en Chulda (wezel), vrouwelijke rechters.....	16
Zingende Profetessen.....	16
Rechters: sjofeten.....	17
Zegelied.....	17
To the point.....	18
Jaël.....	18
Kort vermeld.....	18
Gezegend onder de vrouwen.....	18
Jaël, zij die opstijgt, de steenbok.....	19
Anna en Judith.....	19
Historische gegevens van Anna.....	19
Wat zegt men van Anna?.....	20
De Heilige Anna.....	23